

อุปมาอุปไมยเรื่องพระนางพิม

พระราชพิธีอภิเษกสมรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีแนวเรื่อง
ที่ดำเนินเรื่อง ไปจากการขัดแย้งภายในครอบครัว เป็นอันสืบเนื่องมาจากลักษณะของครอบครัว
ในพระตำหนักนี้เอง ผู้วิจัยพบว่าลักษณะครอบครัวในพระตำหนักมีลักษณะคล้ายคลึงกับ
ลักษณะครอบครัวไทยในสมัยปลายอยุธยา ต่อเนื่องกับสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งในเรื่องที่ฝ่าย
ชายที่ครอบงำหลายคน การให้อำนาจสิทธิขาดแก่ฝ่ายชาย การให้ความสำคัญของญาติทั้งสอง
ฝ่ายสถานภาพที่เสียเปรียบของฝ่ายหญิง รวมทั้งความเชื่อในเรื่องเวทมนตร์คาถาไสยศาสตร์
ยกเว้นเพียงบางช่วงที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีต่างประเทศ เช่นการที่ฝ่ายหญิงเป็นฝ่าย
เลือกคู่ครองเอง โภยวีธีเดิมๆ พงมลาย เป็นต้น

ลักษณะครอบครัวประการสำคัญอันมีผลให้เกิดความขัดแย้งภายในครอบครัวนั้นคือ
ลักษณะที่ฝ่ายชายมีภรรยาได้หลายคน แก้วนางของภรรยาไปหาเทียมกันและมอบอำนาจ
สิทธิขาดให้ฝ่ายชายเป็นใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสถานะทางของฝ่ายหญิง และ
การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างภรรยา รวมไปถึงปัญหาการยอมมรดก

อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สามารถจะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยวิธีหนึ่ง
เพราะถ้าละครในพระตำหนักมีโน้ตพื้นว่าภรรยาที่สมรส วิถีชีวิตทางฆราวาสจะช่วยให้ตัว
ละครผู้ที่ยังเกิด และพัฒนาการโดยแรงกตัญญูที่ตัวเองมากกว่าจะขัดท้อบุคคล
ถ้าละครผู้แต่งบงได้เป็นลักษณะของตัวละครที่ตนนั้น จะมีอุดมคติคล้ายคลึงกับประการหนึ่ง
คือ มีความเคารพและเชื่อถือในหลักธรรมและกฎแห่งกรรม ถ้าละครมีความคิดว่าผลกระทบบ
ทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดนั้น เป็นผลมาจากเคราะห์กรรมของตนปางก่อน ถ้าละครจะไม่
ขัดท้อบุคคลผู้ใดจะถือว่า เป็นตน เหตุใดได้รับความทุกข์ ละนั้น

สังคมในบทธะครนอกจึงไม่เกิดปัญหาการผูกพยาบาทตัวละครจะได้รับผลจากกรรมดีและกรรมชั่วอันเกิดจากการกระทำของตนเองในชาตินี้ และชาติก่อนตามครรลองของชีวิต

ข้อที่น่าสังเกตรึก็คือ ตามปกติเมื่อเอ่ยถึงบทธะครนอกแล้ว เรามักจะคิดถึงเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งตัวละครเอกจะเป็นกษัตริย์ที่สง่างามยิ่งใหญ่มาก มีอำนาจเหนือบุคคลธรรมดา และมีแต่ความสุขอันเกิดจากตำแหน่งนี้ ตัวละครฝ่ายหญิงก็จะเป็นตัวละครที่มีความงาม ชื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ยุติธรรมกตคนเกลียดเพียงใด กล่าวคือบุคลิกภาพของตัวละครจะเป็นแบบที่เรียกว่า Type Character แต่เมื่อได้พิจารณาบทธะครนอกทั้ง 5 เรื่องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้จะไม่รวมถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งของ อันเป็นเรื่องของบุคคลธรรมดาและด้อยกว่าส่วนในเรื่องที่เป็นส่วนนวนิยายที่ได้รับความนิยม ลึกลับถึงอกถึงใจแล้ว บทธะครนอกเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั้งสิ้นนั้น ก็ได้แสดงบุคลิกภาพของตัวละครที่มียศศักดิ์สูงเป็นแบบ Type Character เลย แต่กลับแสดงลักษณะเหมือนบุคคลธรรมดาทั่วไป ตัวละครจะโลดแล่นไปตามบทบาทอันระดมด้วยความสุขและความทุกข์ปนเปกัน

• ตัวละครที่เป็นกษัตริย์ในบทธะครนอกมีทั้งกษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม มีความรับผิดชอบและมีความสามารถสมกับตำแหน่ง และกษัตริย์ที่มีลักษณะ ซลาด เงอจะงะ ตัดสินปัญหาผิดพลาด อันเป็นลักษณะที่ปรากฏเหมือนบุคคลทั่วไปที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ปกป้องดูมากเกินไป จะเห็นได้ว่าพระยาหสมเด็จระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทธะครเอกชิ้น โดยที่พระองค์มิได้ทรงแสดงภาพพจน์ของกษัตริย์ที่มีบุคลิกภาพที่สูงส่งเหนือบุคคลธรรมดา แต่ได้ทรงแสดงลักษณะของกษัตริย์หลายลักษณะตามภูมิหลังของแต่ละคน ฉะนั้น แม้เนื้อเรื่องในบทธะครนอกจะเป็นทำนองจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่ตัวละครก็มีชีวิตและแสดงบุคลิกภาพของบุคคลแต่ละประเภทได้ชัดเจน โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นพระเอกนางเอก จะมีคุณสมบัติเด่นชัดประการหนึ่งคือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และมีหลักพุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยแก้ปัญหาชีวิต มีหลักธรรมคอยปลอบใจในยามทุกข์ยาก เนื้อเรื่องดำเนินไปตามความเชื่อที่ว่า "คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้" ในที่สุดผลจากกรรมดีกรรมชั่วก็จะแสดงผลตอบสนองแต่ละบุคคลโดยที่ตัวละครไม่เกิดผูกพยาบาท

ลักษณะเช่นนี้ทำให้บทละครนอกเป็นบทละครที่น่าอ่านน่าสนใจและน่าที่จะนำไปพิจารณาให้ลึกซึ้ง เพื่อเปรียบเทียบกับปัญหาชีวิตในครอบครัวปัจจุบันและพิจารณาว่า บุคคลในสมัยก่อนผิดดีในการครองเรือนอย่างไร จึงสามารถจะปกครองครอบครัวให้พบกับความสุขได้ ปัญหาและข้อบกพร่องที่มีอยู่ในบทละครนอกจึงเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณา เพื่อเป็นแนวทางป้องกันและแก้ไขข้อบกพร่องทำนองเดียวกันนั้น

ข้อเสนอแนะ

1. วิทยาลัยพนธฉบับนี้ มุ่งเสนอการวิจัยบทละครนอกในทางสังคมวิทยาเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและการสมรสเท่านั้น ผู้วิจัยยกยอกเสนอให้วิจัยบทละครนอกในทางสังคมวิทยาอื่น ๆ เช่น สถาบันกษัตริย์ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง เพื่อให้ความรู้ในทางสังคมวิทยาของวรรณคดีสมบูรณ์ขึ้น หรือ
2. วิจัยวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในด้านครอบครัวและการสมรสในสมัยอื่นหรือสมัยเดียวกัน เพื่อเป็นแนวเปรียบเทียบว่าจะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างจากลักษณะในบทละครนอกตามที่แสดงไว้ในวิทยาลัยพนธฉบับนี้ได้อย่างไร

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย